

Berättelse över några arkeologiska fältforskningsarbeten, utförda med understöd från Finska Fornminnesföreningen den 11-21 juni 1938 i Västeryttermark by av Närpes socken samt i Övermark socken.

I Västeryttermark, där jag uppehöll mig 11/6-17/6, förlade jag mitt arbete till gravfältet på Västermossbacken eller som den vanligare kallas för Edsbacken eller kortare i folkets mun "Sida" (Edet). Här står alldeles invid rösekomplexet bonden Valdemar Edsbacks gård. Avståndet från byn är längs den hit ledande vägen c:a 4 km.

Med ledning av en mig för ett antal år sedan från Nationalmuseum tillställd kartskiss över rösena på Edsbacken företog jag en okulär besiktning av dessa, varvid jag blev i tillfälle att göra några kompletteringar till kartan, vilka framgår dels av den till min berättelse fogade nyritade skissen, på vilken gravarna numrerats, dels av här nedan följande anteckningar:

N:o 3. På röset observerades ett vackert stenklot, 28 x 19 cm.

N:o 6. Nyanträffat röse, på vilket låg ett stenklot, 30 x 26 cm.

N:o 9. Nyanträffat röse.

N:o 10. Rösen är på den ursprungliga kartskissen upptaget som ett enda längsträckt sådant, men kunde jag urskilja, ungefär ett stycke från mitten mot öster en ganska tydlig anordning av stenarna, som utvisade att här förelägo två gravar, kant i kant med varandra. Det östra mindre röset betecknade jag med n:o 10; det västra åter med n:o 10 a. Bägge rösen undersöktes.

N:o 12. Kan möjligen också utgöra två rösen, kant i kant med varandra.

N:o 15. Nyantträffat röse.

N:o 19. Detta röse var i mitten upprivet, och där kunde skönjas sidorna av en mindre hållkista, hopfogad av större block och uplockad till botten. I denna hållkista hittade för c:a 15 år sedan dåvarande mejeridisponenten K. J. Valsberg, vilken nu som arbetare deltog i mina grävningar, då han lyfte upp en mindre på botten liggande sten och med fingrarna skrapade på platsen, ett smalt och tunt bronsbleck av ungefär ett tillfingers längd. Föremålet tog han med sig hem, där det sedan förkommit.

På röset har funnits 2 stenklot, 32 x 25 cm och 40 x 33 cm; det mindre ett naturligt klot, glattslipat av havsvågorna, det större möjligen utformat för hand. Dessa klot upptäcktes av mig bland en del metallaffall i en grop några meter från röset. Den unge bonden Valdemar Edsback (son till Fritiof Edsback, som i tiden vid planering av gårdstomten anträffade en holkypa och en spjutspets) meddelade mig, att han som pojke en gång roat sig med att rulla ned kloten från röset i gropen. De återflyttades till sin ursprungliga plats.

Fotografier av
M.H.

N:o 22. Ett till största delen jordhöljt röse, mycket

söndergrävt i mitten till betydande djup.

N:o 23. Nyträffad grav; undersöktes av migf. se närmare beskrivningen öfver utgrävningen).

N:o 25. Nu endast en botten med här och där uppstänkade stenar. Omfånget av det ursprungliga röset kan dock bestämmas.

N:o 26 och 27. Finnas ej mer. H. o. W. undanröjda då manbyggsraden anlades.

N:o 28. Nu blott en tydlig botten på själva gårdsplanen. Enligt meddelande av Valdemar Edsback var det i detta röset, som hans far påträffade holkyean och spjutspetsen.

Bonden Valdemar Edsback, vilken visade sig mycket intresserad av mina undersökningar och som arbetare deltog i dessa, lovade att nogra vaka över att ingen äverkann finge utövas på röset på detta gravfält, som ju ligger så gott som under hans ögon.

Följande 3 gravar undersöktes:

N:o 23 på Karl Johan Manfolks skifte. Av gravan, som ej fanns upptagen på den ursprungliga kartskissen, kunde till en början skönjas endast en låg upphöjning, vid vars södra kant fyra mindre stenar stucko fram ur växtäcket.

När detta blivit avröjt, framträdde en jordkulle, 4,25 x 4,75 m, omsluten av en omsorgsfullt lagd fotkedja, bestående av mindre, övervägande flata stenar, av vilka de högsta mätte i höjd ca 25 cm. I sydöstra delen av kullen låg ovanpå denna en mindre tunn stenskiiva, till vilken jag länge fram skall återkomma. Ungefär i mitten av gravan syntes en omkr. 15 cm djup, mindre grop. Gravens sluttade något från Ö mot V.

Utgrävningen börjades vid södra kanten. Innanför fotkedjan visade sig botten av kullen bestå av ett

enda lager små, högt huvudstora stenar, inbäddade i naturjord (grus) och täckta av rätt mycket jord. Mot mitten voro stenarna, beroende på storleken, lagda i 2-3 lager. Några få stenar av 2/3 mansbördors storlek iaktogs här. Inga spår av kulturjord - sot, kol eller brända ben - kunde urskiljas.

Ungefär i mitten av graven påträffades en cirkebrunn stensättning, lagd med stor omsorg. Mellan de större stenarna voro små sådana inpassade. Det hela liknade alldeles en brunn i miniatyr, vars botten sedan visade sig bestå av en tunn stenskiva. Reständet från denna till "brunnens" övre kant var 37 cm. "Brunnens" inre diameter utgjorde 50 cm. - Den tunna stenskiva, som låg ovan på graven i dess sydöstra del, anser jag ha utgjort lock till "brunnen". Som redan blivit nämnt fanns en mindre grop i gravens centrala del. Denna grop visade sig vid grävningen ligga just ovanför "brunnen". Jag antar, att någon av nyfikenhet eller i hopp om att finna något av värde i graven åstadkommit gropen och därvid stött på locket till "brunnen" samt kastat detta åt sidan, utan att sedan ha fortsatt grävningen, varför den intressanta stensättningen lyckligtvis blev bevarad.

10888:5-8. I denna "brunn" hade de omsorgsfullt tvättade benresterna från det på någon plats utanför graven anlagda likbålet blivit nedlagda jämte den dödas tillhörigheter - alltsammans blandat med fin, vit, stenfri sand. En enda benskära hittades utanför brunnen. Likbrännningen hade, att döma av de rätt stora benbitar samt kotor och tänder, som hittades, varit ganska ofullständig. De nedanstående fyndförteckning framgår, att den döda varit en kvinna.

Fynd:

10888:1 1) järnmål, defekt, 5,6 cm lång,

10888:2. 2) kniv med avbrut brett, längd 13 cm, varav på tången 7,7 cm,

10888:3 3) bronspärla, 1,4 x 1,1 cm,

10888:4 4) flera fragment av en med "ögon" och räfflor ornerad benkam; på vardera sidan av överstycket har en tunn benskiva varit fäst med små bronsnitar. Bland dessa ingå även 2 stycken, som möjligen hört till ett annat föremål av ben, samt en kort, cylindrisk benbit, troligen rest av en nål.

10888:9. I "brunnen" hittades även en mindre järnbit.

Inne i graven, ett stycke väster om "brunnen" anträffades 2 runda, släta stenar, stora som huvudet av ett mindre barn, och möjligen utgörande stenklot. De nedlades i graven, då denna återställdes.

Slutligen må nämnas, att i graven på flere ställen anträffades tunna, röda sandstensstycken.

Bilagor: karta; 2 fotografier.

N:o 10 på Manfolk km (oskiftad mark).

Lägt, oskadat röse, 4 x 4,75 m, med delvis ganska stora kantstenar. Ytan var tämligen plan, och dess höjd i mitten över marken vid kanten omkr. 0,64 m. Överpå röset låg ett stenklot (kanske dock i fullt utpräglat).

Vid grävningen visade det sig, att röset, beroende på stenarnas storlek, uppbyggts i 2-4 lag. Mellan stenarna, som övervägande voro av ett manshuvuds storlek och något mindre, fanns rätt mycket grus och klappersten i stor mängd. Enstaka stenar av en mansbördas storlek och något mer observerades i bottenlagret.

Något egentligt kulturlager kunde inte urskiljas, ty varken sot eller brända ben påträffades. Ett par, tre små kolstycken hittades dock. Bottenstenarna vilade på det orörda backgruset.

Fynd:

10888:21. 1) enkel bronsfingerring med överstjütande ändare,

- inre diam. 1,9 cm; låg på 45 cm:s djup,
 10888:222) spiralviden bronsfingerring, inre diam 1,6 cm, på 34
 cm:s djup,
 10888:233) kniv med avbruten tånge, längd 11,6 cm, varav på
 bittet 7,2 cm, på 34 cm:s djup,
 10888:244) tvärsåspänne av brons, saknande nål och nålhållare
 samt med mellersta tvärslän defekt, längd 4,5 cm,
 låg på 35 cm:s djup.

Inne i graven låg ett större stenklot, röda sand-
 stensstycken anträffades även.

Graven en kvinnograv, som på grund av fibulan
 kan dateras till 300-talet, innehöll som sagt inga brän-
 da ben, intet sot och blott några få och små kölbiter. Där-
 emot hittades nära fibulan en obränd (?) oeltand av en
 människa samt emaljkronan till en annan sådant.
 Om vi möjligen här ha att göra med en skellettgrav,
 där de obrända benen fullständigt förmultrad, kom-
 ma väl de funna bronsföremålen att visa - såvida des-
 sa inte varit i beröring med eld.

Bilagor: karta och fotografi.

N:o 10a på Manfolke hem (oskiftad mark).

Lågt, något avlångt röse, 5,5 x 5 m, som med sin öst-
 ras kant gränsade till västra kanten av n:o 10. Mittan
 av röset höjde sig ca 0,63 m över markytan. Kantstenarna
 voro av olika storlek, de största ungefär två mansbördor.
 I södra kanten hade de blivit något kubbade ur sitt
 ursprungliga läge; annars var graven oskadad. Strax
 innanför södra kanten stod den största stenen i rö-
 set.

Vid grävningen kunde inte något särskilt kulturla-
 ger iakttagas i södra delen av röset. Stenarna voro lagda
 i 2-3 lager, mest kvadrata och större. Mellan dem fanns
 rätt mycket grus och småsten. Bottenstenarna vilade
 på orörd naturjord, några av dem voro ganska stora.

I rösets nordra del anträffades kulturlager, marke-
 rad särskilt på mitten av en stor mängd brända

något litet kol och sot samt några små skorbrända stenar. Här mätte kulturljorden c:a 30 cm i djup, och stenarna voro lagda i 3-4 lager.

Fynd:

- 10888:11. 1) liten kniv, längd inkl. tånge 10,1 cm, på 47 cm:s djup,
 10888:12. 2) fragment av kniv, på 32 cm:s djup,
 10888:10. 3) bronsfingerring med överskjutande ändar, inre diam. $2 \times 2,2$ cm, på 55 cm:s djup,
 10888:13. 4) defekt kniv eller pilspets,
 10888:14. 5) smalt knivbrett, längd 9,5 cm, på 40 cm:s djup,
 10888:15. 6) fragment av järnsolja, på 55 cm:s djup,
 10888:16. 7) fragment av järnföremål (eggvapen?) med ränna på ena sidan under ryggen.

Brända ben, några obrända djurben, 4 järnbitar, (några små ^{portkastade} ^{bränd sten} ~~lekkloningsstycken~~), ett större stenklot, röda sandstensstycken samt en avlång, trind, mindre sten, något tjockare i ena ändan, $14 \times 5,2$ cm, liknande de stenar, med vilka allmoget i äldre tiden brukat krossa salt.

Bilagor: karta, fotografi.

I Övermark, där jag vistades 17/6 - 21/6, undersökte jag endast ett röse, beläget på den s.k. Smalmossbacken, en långsträckt, skogbevuxen grusås med sträckning NNW - SSO, omgiven av härrmarker. Avståndet till kusten är fågelvägen omkr. 20 km samt till Risnåsträsket c:a 2 km.

Från stora landsvägen nära rån mot Pörtom tar man vid bonden Alfred Bergmans gård av till vänster, när man kommer söder ifrån, och följer en väg väster ut c:a 1/2 km, då man anländer till denna Juths stuga. ^{När man passerat denna} När man efter en liten stund den vidsträckt Pödmossen, över vilken vägen leder. Sedan möta skog och mindre härrmarker, innan man är framme vid målet. Från Alfred Bergmans gård är avståndet till Smalmossbacken kanske till fullt 3 km.

På denna backes ~~avlägna~~ ^{avlägna} ligga 3 röser, al-

la uppräna i mitten. Det första man kommer till är c:a 10 m i diam. och ganska högt. Detta beteckna vi med n:o 1. Avståndet till det följande, n:o 2, är c:a 27 m i SSV-lig riktning. Detta köse väter 7 m i diam. Strax söder om n:o 2, eller närmare bestämt 6,2 m från detta, ligger köset n:o 3, 8 m i diam. och lågt. - Avståndet från kösen till ett lantmätarritorn är c:a 600 m i NNö-lig riktning. Av dessa kösen undersöktes

N:o 2 på Mina Juthmans skogskifte.

Tämligen lågt köse c:a 7x7 m, uppbyggt av stenar från ett hönsäggs till flera mansbördors storlek. I norra delen, strax innanför kanten, fanns en större, på sin övre yta jämn, jordfast sten, vars höjd över markytan norr om köset utgjorde 0,49 m. Söder om denna sten var köset urplokat nästan ända till botten. Höjden från denna till stenens övre yta var 1,15 m.

Vid grävningen visade sig stenarna, beroende på storleken, lagda i 4-6 lager. Några bottenstenar voro av ända till 3 å 4 mansbördors storlek. I södra delen var jorden på några få ställen blandad med litet kol och sot till 7 cm:s djup. Sedan syntes ingen egentlig kulturjord, utan bottenstenarna vilade på backgruset. Blott i nordöstra delen observerades på ett litet ställe några kolstycken.

Inga metallföremål anträffades. En enda liten bränd benskära låg på en sten nära botten, även ett obränt benstycke hittades. Vidare gav sällningen 3 små ^{kiwia} berkärbitar (?) samt 3 kvartsstycken. Av en detta köse innehöll flere röda sandstensstycken.

Bilagor: karta, 2 fotografier. (Ylimarkeum kapselsia)

Några uppgifter om kösen i Övermark.

Övertvask by vid Stinjärvi.

Lördagen den 19 juni företog jag med bil en utflykt till Övertvask by, där enligt uppgift några kösen skulle finnas i trakterna av träsket. Fården ställdes först

10889:
1-2.

Kiwiä,
heitetty
pori.

9.

till södra ändan av detta - via Aspnäs till Söderholm.
Redan innan jag kommit till sistnämnda gård, observerade jag från bilen strax söder om byvägen i en nyligen avverkad hage:

röset n:o 1. Lågt, oskadat, c:a 6 m i diam., 20 m söder om byvägen på Karl Saarinens mark. Avståndet till närmaste gård, Bernhard Lövgrens, 100 à 150 m. Ingen av de närboende inbyggarna hade tidigare vetat av detta röse.

Enligt meddelande av bonden August Söderholm finnas 3 låga rösen, c:a 5 m i diam., på Aspholmen, fem-ry Bärks km, omkr. 1,5 km i VNV-lig riktning från meddelarens gård. Avståndet mellan det första röset och de två andra torde utgöra c:a 100 m. Söderholm berättade, att en numera i Kanada bosatt person, som för ett 10-tal år sedan grävt i ett av rösena, därvid hittat en rostig kniv och en ring. - På vägen till Aspholmen leder över sanka härrmarker, var jag inte rustad för en vandring till platsen.

Från röset n:o 1 hade jag siktat ett annat, till vilket jag styrde mina steg.

N:o 2. Ganska högt, ovatt röse, 9 x 5 m, i Karl Saarinens hage, 100 m söder om byvägen och c:a 175 m från n:o 1 i sydostlig riktning. Inte heller detta röse kände befolkningen i trakten till.

Jag återvände nu till Aspnäs och observerade från bilen i en nyligen avverkad hagmark röset

n:o 3. Lågt, oskadat, 10 m i diam., c:a 60 m sydost från byvägen i Vilhelm Alholms hage. Från detta röse kunde skönjas ett annat i samma hage:

n:o 4 i nordostlig riktning från föregående och c:a 30 m från detta. Lågt, oskadat 10 x 12 m. I samma hage upptäcktes ännu ett röse:

n:o 5. Ganska lågt, 10 x 14 m, oskadat, gränssande till åker, därifrån röset tydligen i sin nordliga del blivit utvidgat och påfyllt med upplockade stenar. De sydliga kantstenarna voro mycket tydliga. Avstån-

det från byvägen till röset är omkr. 30 m samt från Vilhelms Alholms gård i NÖ-lig riktning c:a 200 m.

Dessa tre rösen vare obekanta för inbyggarna i de närliggande gårdarna.

Enligt meddelande av Alfred Alholm, en bröder till Vilhelm, skola 7 à 8 mindre rösen finnas i skogen c:a 400 m i östlig riktning från rösen i den sistnämndes hage. Samma meddelare uppgav även, att 3 rösen ligga på Risnäsuddan, en smal skogstunga, som skjuter ut i Risnäs-mossen, omkr. 4 km öster ut från Löderback. Dessa rösen skulle alltså befinna sig inte alltför långt från de av mig tidigare i denna berättelse beskrivna rösen på Lualmossbacken.

Från Aspnäs fortsatte jag färden till Frönäs, för att taga i skärskådande rösen på Frönäsberget, allmänt kända i trakten. Här antecknades följande 3 rösen, alla uppe på berget, på Johannes Nyholms skogsskifte.

N:o 6. Lågt, 5 m i diam., obetydligt urgrävt.

N:o 7. Ganska högt, 12 m i diam., uppbyggt av tämligen små stenar. Röset ligger 3,5 m NV från föregående.

N:o 8. C:a 50 m NNV från föregående, 10 m i diam., ganska högt, och liksom föregående mycket förstört i centrum. Helt nära står ett lantmäteritorn.

Avståndet från rösen på Frönäsberget till Gabriel Nyhléns gård är c:a 1/2 km i riktning ÖNÖ.

Enligt uppgift av bonden E. A. Rönnlund ligger på Karl Ågrens mark i kanten av Källmossen, 2 km österut från Frönäs-gårdarna ett röse, mycket högt, orört och c:a 14 m i diam.

Ännu besökte jag i Frönäs på Gabriel Nyhléns skifte på "Mellanmyron" (Mellanmyren), c:a 300 m från hans gård i NNV-lig riktning, följande grupp på 5 rösen:

n:r 9-13. Små ovala, låga rösen, c:a 4,5 x 3 m, nära varandra och alla, utom ett, upprigna i mitten. I tre av dem syntes mindre triangelformiga stenar upprest.

Enligt uppgift skola flera dylika små rösen finnas i skogsbackarna nära Nyhléns gård.

På min resa till Överträsk inventerade jag följaktligen själv 13 rösen samt erhöll uppgifter om ytterligare nämligen ett tjugotal sådana. Lägga vi härtill de 3 rösena på Luralmossbacken samt följande, enligt meddelande av bonden Alfred Bergman, boende strax öster om stora landsvägen, nära gränsen mot Pörtom, komma vi till omkring ett 40-tal.

I Rävsbäck på Hugo Åströms och Johannes Björkqvists mark ligga på en backe 6 st. rösen, 4-5 m i diam. Avståndet från Björkqvists gård till rösegruppen är ca 600 m i V-lig riktning.

I Grevannäs på Rävås backe NV från fattiggården (Grevansfors) ligger ett röse.

Vörå i juli 1938.
Jacob Tenggren.

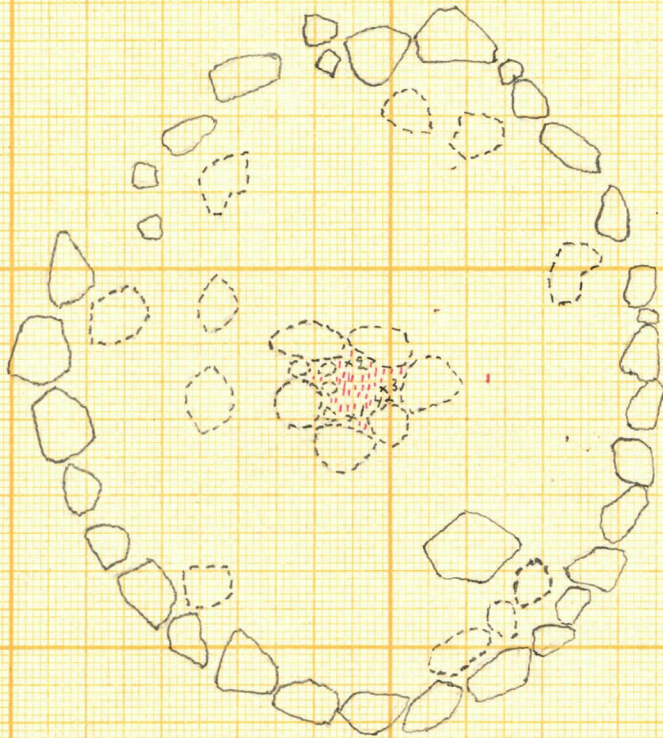
NÄRPES

VÄSTERYTTERMARK

Edsbacken

graven n:o 23

Karl Johan Manfolks hm

Jacob Tegengren

1938

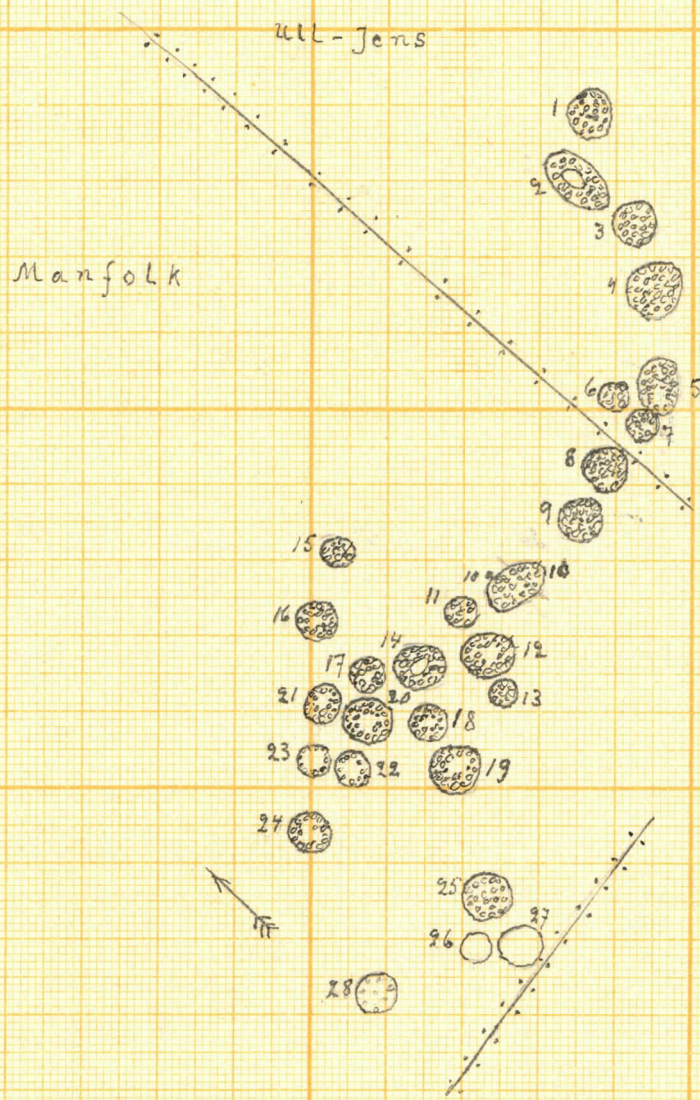
40

35

30

25

Närpes
Västertyttermark by
Västermossbacken

0 5 10 20
| | | | m

40

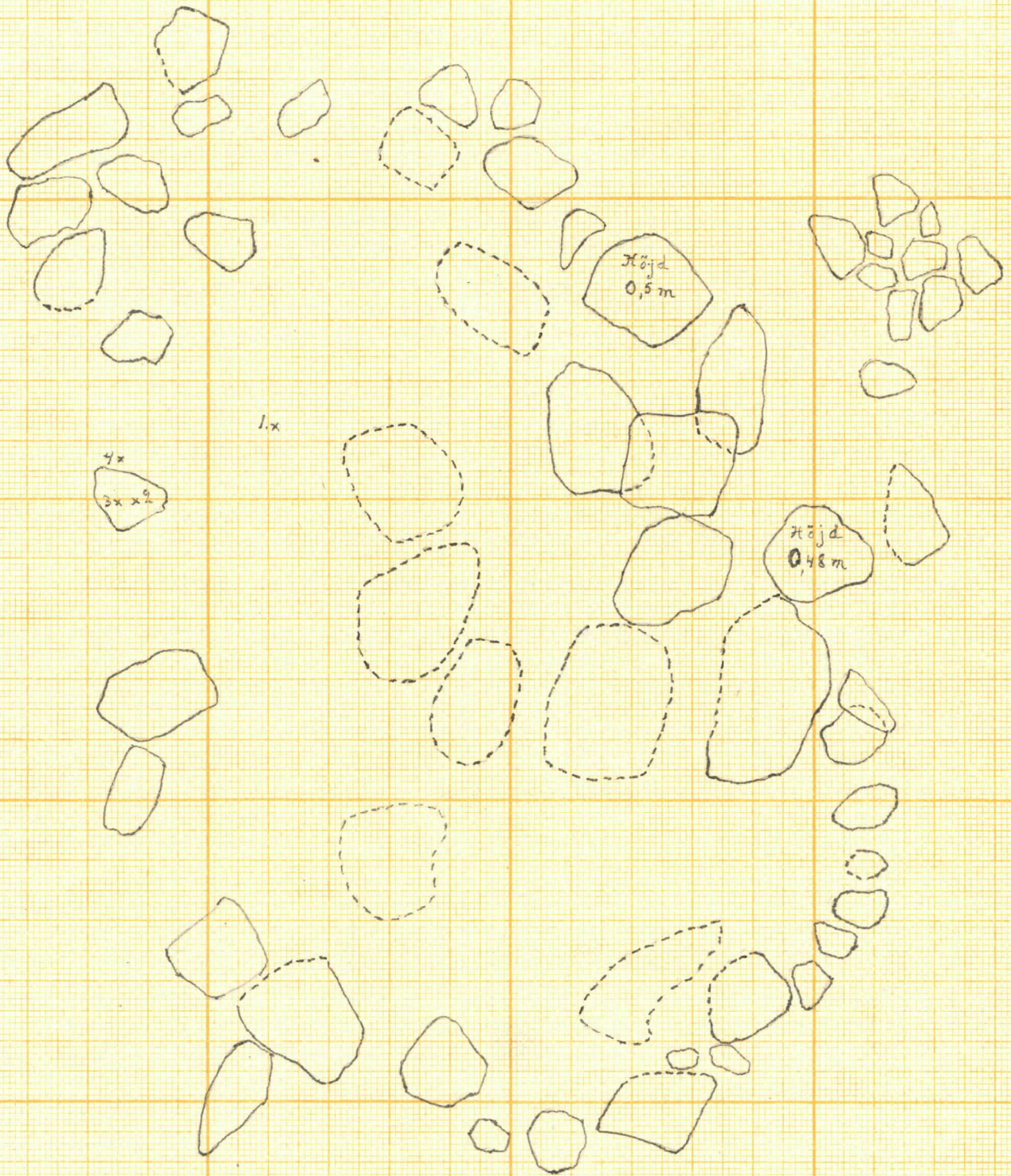
35

30

25

NÄRPES
VÄSTERYTTERMARK

Edsbacken
Röse n:o 10
Manfolk hm.

Jacob Tegengren
1938

25

30

35

40

NÄRPES
VÄSTERYTTERMARK
Edsbacken
Röset n:o 10a
Manfolk km

20

15

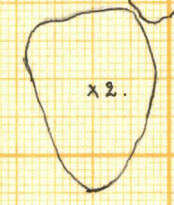
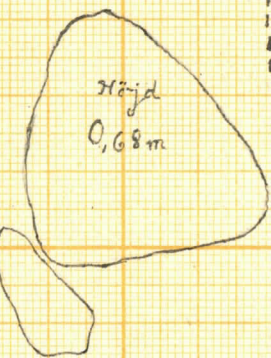
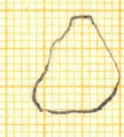
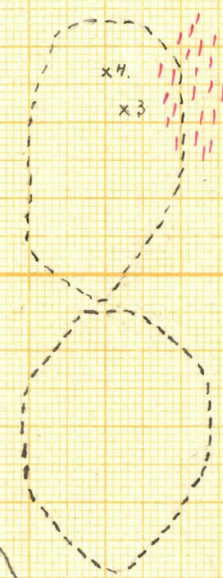
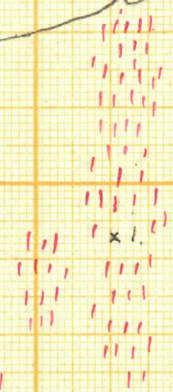
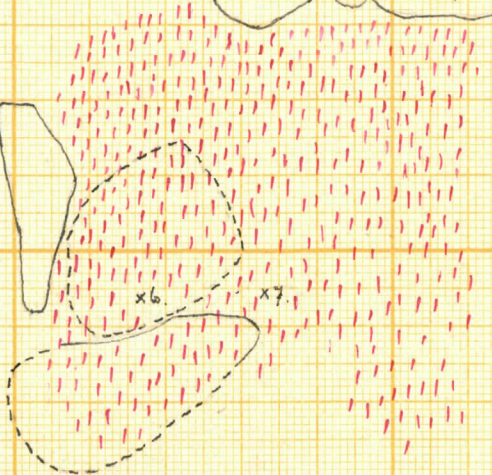
10

5

0

Höjd
0,48m

0 0,25 0,5 0,75 1 2 3 4 5 6 m

0

5

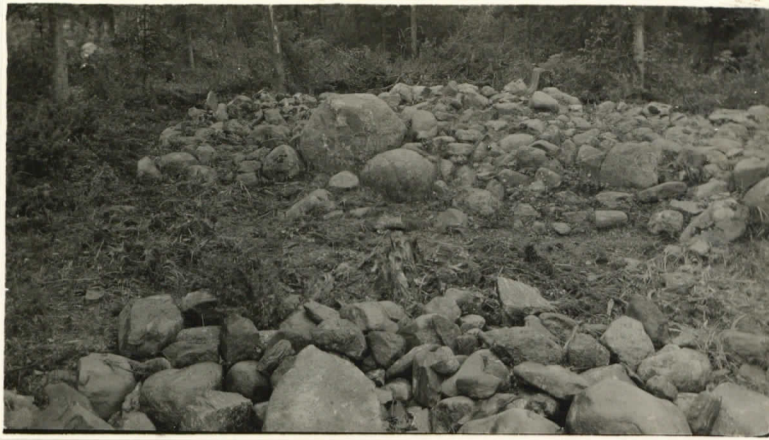
10

15

20

25

30

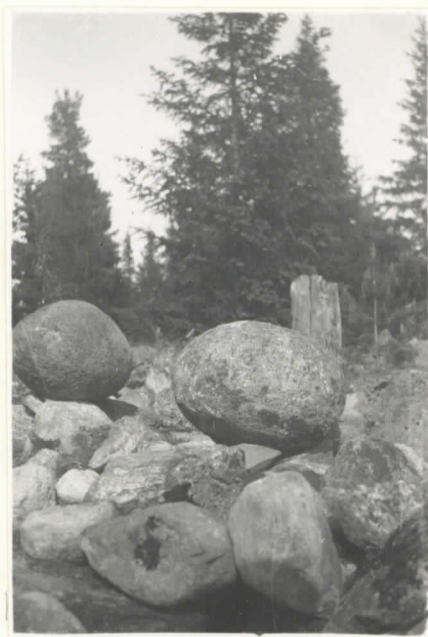
1. Roset N° 10a fr. S.O.

- Hör ej till röset. Stensättningen i förgrunden är ingen grav utan en hög dit forslade stenar.

2. Roset N° 10 fr. S.O.

Stenarna i vänstra hörnet hör ej till röset.

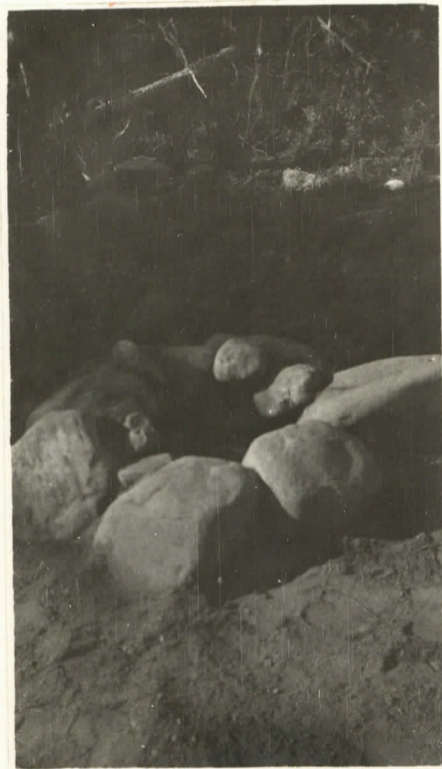

3. De två stenkloten på röset N° 19.
Tjvån stors intrycket av det större klotet av en torr stubbe i bakgrunden.

Närpes Västerbyttemark
Edsbacken.

4. Graven N° 23.

5. "Brennen" i graven
N° 23.

J. Tegengrens grävning
Foto Toar Kumlin 1938.